

Akran Zorbalığı Ölçek Geliştirme Ön Çalışması: Kendini Bildirim Formu

Funda Kutlu
Ufuk Üniversitesi

Gül Aydın
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, çocuk ve ergenlerin akran ilişkilerinde görülen zorbalık davranışlarını araştırmak için geliştirilen Akran Zorbalığı Ölçeği'nin yapı geçerliliğini ve güvenilirliğini sınamaktır. Yazında yer alan ölçekler ile Türk öğrencilerinin akran ilişkilerindeki yaşantıları dikkate alınarak hazırlanmış olan 45 maddelik ölçek, pilot çalışma ile 433 altıncı sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Elde edilen bulgular ölçeğin, 3 faktörlü yapısını desteklemiştir. Bu faktörler kurban, zorba ve genel ilgi alanlarını içeren ifadelerden oluşması nedeni ile dolgu olarak adlandırılan alt ölçeklerdir. Pilot çalışma bulgularında herhangi bir faktöre yüklenmeyen üç madde tekrar incelenerek madde ifadeleri değiştirilmiştir. Ayrıca beklenen faktör altına yüklenmeyen iki madde ile bazı diğer maddeler de tekrar incelenerek düzenlenmiştir. Pilot çalışma bulguları ile tekrar yapılandırılan 45 maddelik Akran Zorbalığı Ölçeği'nin yapı geçerliliği ve iç güvenirliliği, 506 katılımcıdan oluşan farklı bir altıncı sınıf örneklemini ile ana çalışma da tekrar analiz edilmiştir. Bu aşamada uygulanan temel bileşenler faktör analizi ile elde edilen bulgular 3 faktörlü (zorba, kurban, dolgu) yapıyı desteklemiştir. Fakat zorba alt ölçeğinde yüklenmesi beklenen bir madde negatif yüküyle dolgu alt ölçeğine yüklenmiştir. Bu bulgu, madde de betimlenen zorbalık davranışı açısından tartışılmıştır. Diğer maddeler ana çalışma bulgularında beklenen alt ölçekler altında yerini almıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alfa güvenirlilik katsayıları zorba, kurban ve dolgu için sırasıyla .83, .86, ve .70'dir. Zorba ve kurban alt ölçekleri arasında beklenildiği gibi bir ilişki bulunmuş ve korelasyon katsayısı .41'dir. Ana çalışma örnekleminde zorbalık oranları ve cinsiyete göre farklar da hesaplanmıştır. Bulgular çalışmanın sınırlılıkları ve yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zorbalık, zorbalık ölçeği, zorba, kurban, zorba/kurban

Abstract

The aim of this study includes the investigation of the factor structures and reliability of the Bully Scale which is developed to examine bullying behaviours of children and adolescents. The 45 item scale, which were constructed by reviewing the scales in the literature and considering the experience of Turkish students in their peer relationships, were administered to 433 sixth grade students in the pilot study. The result of the analysis verified the three factor structure of the scale. The factors are called as victim, bully and buffer subscales. The last one includes general interests of children. The three items which were not loaded on any factor were reconsidered and the sentence structures of these items were modified. Additionally, two items that were not loaded on the expected factor and some other items were also reconsidered and modified. The construct validity and reliability of the reconstructed Bully Scale's 45 items were analyzed with 506 different sixth grade students in the main study. The results obtained by the principle component factor analysis also verified the 3 factors of the scale. However, an item which was assumed to belong to the bully subscale was loaded negatively on the buffer subscale. This result was discussed in terms of the description of bully behaviour in the item. The other items were loaded on the expected factors. The coefficient alphas for bully, victim and buffer subscales were .83, .86 and .70 respectively. As expected, there is a positive correlation between bully and victim subscales with .41 coefficients. The percentages of bullying and gender differences in the percentages were computed for the sample of the main study. The results were discussed in terms of the literature and the limitations of the study.

Key words: Bullying, bully scale, bully, victim, bully-victim

Yazışma Adresi: Dr. Funda Kutlu, Ufuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Ankara

E-posta: funda.kutlu@gmail.com

Yazar Notu: Bu çalışma ilk yazarın doktora tez çalışmasının bir bölümünü içermektedir. Prof.Dr. Gül Aydın'ın sevgili anısına.

Akran zorbalığı oldukça eski bir olgu olmasına rağmen psikoloji yazınında ilgi görmeye başlaması 1970'li yılların sonuna rastlar (bkz. Clarke ve Kiselica, 1997). Özellikle akran zorbalığının doğasını, yaş ve cinsiyet değişkenleri ile ilişkisini irdeleyen öncül araştırmalar, okul ortamında bu davranışların sık yaşandığını ve norm haline geldiğini göstermiştir (Boulton ve Underwood, 1992; Mellor, 1990; Menesini, ve ark., 1997; Neary ve Joseph, 1994; O'Moore ve Hillery, 1989; Perry, Kusel ve Perry, 1988; Rigby ve Slee, 1991; Rivers ve Smith, 1994; Sharp ve Smith, 1991; Whitney ve Smith, 1993). Bu bağlamda zorbalığın tanımı ya da terminoloji konusunda tartışmalar gündeme gelmiştir (Elinoff, Chafouleas ve Sassu, 2004; Smith, Cowie, Olafsson ve Liefvooghe, 2002). Bazı araştırmacılar saldırganlığı genel bir çatı, zorbalığı da saldırganlığın altkümümesi olarak tanımlamanın bu tartışmalara bir açıklık getireceğini ileri sürmüşlerdir (bkz. Griffin ve Gross, 2004; Olweus, 2005; Smith ve Brain, 2000; Smith, Cowie, Olafsson ve Liefvooghe, 2002). Olweus (1993) tarafından yapılan ve araştırmacıların çoğunda katıldığı zorbalık tanımı şöyledir; bir öğrencinin diğer öğrenci ya da öğrenciler tarafından tekrarlı ve sürekli bir şekilde olumsuz davranışlara maruz bırakılması zorbalık yapmaktır. Olweus'un tanımındaki olumsuz davranışların neler olduğu konusuna açıklık getirebilmek amacıyla tartışmalar tekrar başlamış, sonuç olarak, zorbalık fiziksel, sözel, ilişkisel ya da sosyal dışlama biçimlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ayrıca birçok araştırmacı sistematik olarak gücün kötüye kullanılmasının ve bu eylemlerin tekrarlanıyor olmasının zorbalığın önemli bileşenleri olduğunu vurgulamıştır (Espelage ve Swearer, 2003; Pellegrini, 1998; 2003; Pellegrini ve Long, 2002; Smith, 2000).

Özellikle zorbalığın işlevuruk tanımının yapılması, okullarda yaşanan akran zorbalığının yaygınlığı ve sıklığının gerçek boyutları ile belirlenmesinde önem taşımaktadır. Zorbalık konusunda yapılan araştırma bulgularının karşılaştırmalı değerlendirmesinde, ölçüm araçlarının farklılığının bulguların yorumlanmasında sorunlara yol açacağı, tartışmaları araştırmalarda kullanılan kaynağa yöneltmiştir (bkz. Solberg ve Olweus, 2003). Yazında genellikle yaygın olarak üç ölçüm yöntemi kullanıldığı görülmektedir. Bunlar akran bildirim (peer nomination), öğretmen değerlendirmesi (teacher ratings/nomination) ve kendini bildirim (self-report) türleridir. Bu üç ölçüm yönteminin de bilgi toplama aracı olarak hem güçlü hem de zayıf yönleri vardır.

Akran zorbalığının okullardaki yaygınlığını belirlemek, ayrıca zorba ve kurban çocukların özelliklerinin anlaşılması amacıyla yapılan araştırmalarda akran ve öğretmenler iki önemli bilgi kaynağıdır. Akran bildirim (O'Connell, Pepler ve Craig, 1999; Pellegrini ve Bartini, 2001; Perry, Kusel ve Perry, 1988; Schwartz,

2000; Schwartz, McFadyen-Ketchum, Dodge, Pettit ve Bates, 1998; Sutton ve Smith, 1999; Van Lier ve Crijnen, 2005; Yıldırım, 2001) ve öğretmen değerlendirmesi (Leff, Patterson, Kupersmith ve Power, 1999; O'Connell, Pepler ve Craig, 1999; Perry, Kusel ve Perry, 1988) birçok araştırmada tek başına ya da birlikte kullanılan ölçüm yöntemleri olmuştur. Akran bildirim yönteminde, genellikle zorba, kurban, olumlu sosyal davranış (prososyal) konusunda ifadeler ile yansız ifadeleri içeren maddelerden oluşan ölçekler kullanılmaktadır. Katılımcılardan kendi sınıflarında bu ifadelerdeki eylemleri, genellikle en çok yapan ya da en çok maruz kalan 3 akranın isminin yazılması istenilmektedir. Bu şekilde her çocuk için toplam zorba, kurban puanları ve diğer puanlar hesaplanır. Ölçüt farklı araştırmalara göre değişse de genellikle zorba, kurban veya her iki alanda sınıf ortalamasından 1 standart sapma üstte puan alanlar kurban, zorba ya da zorba/kurban olarak sınıflandırılır. Bu yöntem, örneğin ilişkisel zorbalık gibi farklı zorbalık türlerini de belirlemek için çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır (Boulton, Bucci ve Hawker, 1999; Crick ve Grotpeter, 1995; Poulin ve Boivin, 2000; Pakaslahti ve Keltikangas-Jarvinen, 2000; Pellegrini ve Long, 2002). Bunun yanı sıra yazında zorbalık eylemlerine farklı rollerle (zorba destekçisi, zorba yardımcısı, kurbanı savunucu gibi) katılan çocukları belirlemek için de kullanılan akran bildirim ölçekleri göze çarpmaktadır (Sutton ve Smith, 1999). Bu tür ölçekler fazla zaman alması açısından uygulamada sorun yaratmaktadır. Ayrıca yakın arkadaş gruplarının yanlı olabilecek yanıtları da söz konusudur. Ancak bu tür ölçeklerin özellikle önleme ve müdahale programları planlanması ve uygulaması öncesinde zorbalığa karışan kurban, zorba, zorba/kurban ya da diğer rollerde olan öğrencilerin seçiminde oldukça yararlı olduğu belirtilmektedir (bkz. Ortega ve ark., 2006).

Öğretmen değerlendirme ölçekleri, öğrencilerin davranış sorunları, akran grubundaki statüsü ve zorbalık eylemlerine ne ölçüde karıştığı gibi alanlarda öğretmenler tarafından öğrencilerin değerlendirildiği ölçeklerdir. Bu ölçeklerde, öğretmenlere sınıftaki her öğrencinin ne sıklıkta zorba davranışları başlattığı ya da katıldığı ve ne sıklıkla bu davranışlara maruz kaldığı gibi sorular sorulmaktadır (Leff ve ark., 1999; O'Connell, Pepler ve Craig, 1999; Perry, Kusel ve Perry, 1988). Öğretmen değerlendirmeleri her ne kadar kullanışlı, güvenilir ve bazı durumlarda daha hızlı veri toplamasını sağlasa bile (Dodge ve Coie, 1987; Pakaslahti ve Keltikangas-Jarvinen, 2000) kullanımında bazı sorunlara değinilmektedir. Öğretmenlerin sınıf içi yaşantıları nedeni ile yanlı davranma olasılıklarının yanı sıra (Hunter, Boyle ve Warden, 2004) öğrenciler arasında bu tip davranışı olanlar hakkında bilgisinin az olabileceği de tartışılmaktadır (Hudley, 1993; O'Moore,

2000; Perry, Kusel ve Perry, 1988; Whitney ve Smith, 1993). Öğretmen değerlendirmelerinin güvenilirliği açısından çocuğun yaşı önemli bir etkidir (Leff ve ark., 1999). Bu değerlendirmeler küçük sınıflarda yani öğretmenin öğrencileri daha yakından denetlediği yaş döneminde daha doğru bilgi sağlamaktadır.

Alan çalışmalarında sıklıkla kullanılan ölçüm yöntemi kendini bildirim türü ölçeklerin kullanıldığı araştırmalardır (Boulton ve Underwood, 1992; Dölek, 2002; Gültekin, 2003; Menesini ve ark., 1997; O'Moore ve Hillery, 1989; Ortega ve Lera, 2000; Pekel, 2004; Pellegrini, Bartini ve Brooks, 1999; Rigby ve Slee, 1991; Whitney ve Smith, 1993). Olweus (Olweus, 1993) tarafından geliştirilmiş olan "Olweus Zorba/Kurban Anketi (Olweus Bully/Victim Questionnaire)" alan çalışmalarında öncül olan ve birçok uluslararası araştırmada kullanılan bir kendini bildirim türü zorbalık ölçeğidir (örn., Boulton ve Underwood, 1992; Dölek, 2002; Olafsen ve Viemerö, 2000; Ortega ve Lera, 2000; Pellegrini, Bartini ve Brooks, 1999; Whitney ve Smith, 1993; Wolke, Woods, Standford ve Schulz, 2001). Bu ölçek, zorbalık çeşitlerini, kurban olma sıklığını, zorbalık eyleminin hangi mekanda geçtiğini, zorbalığın öğretmene ya da aileye bildirilip bildirilmediğini ve eğer öğretmen duruma müdahale ediyorsa bunu ne sıklıkla yaptığı gibi sorular içeren 40 maddeden oluşan bir ölçektir. Bu ölçek daha sonra Whitney ve Smith (1993) tarafından yapılan bir uyarlama çalışması ile maddeleri kısaltılarak alanda yeni versiyonu ile kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği (Solberg ve Olweus, 2003) ve geçerliği genel saldırganlık ve antisosyal davranış ölçekleri ile karşılaştırılarak gösterilmiştir (Olweus, 1994; Pellegrini, Bartini ve Brooks, 1999). Bu ölçek, ülkemizde de Dölek (2002) tarafından uyarlama çalışması yapılarak kullanılmaktadır.

Bir diğer kendini bildirim ölçeği Rigby ve Slee (1993) tarafından geliştirilmiş olan "Akran İlişkileri Ölçeği"dir (Peer Relations Questionnaire-PRQ). Bu ölçek 6 zorbalık yapma, 6 zorbalığa maruz kalma yani kurban olma, 4 işbirlikçi ve 4 de dolgu maddesi olmak üzere toplam 20 maddeden oluşmaktadır. "Çok sık" ile "hiçbir zaman" arasında yanıt seçenekleri olan bu ölçek, zorbalığın yaygınlığını, yaş ve cinsiyet ilişkisini belirlemek amacı ile birçok çalışmada kullanılmıştır (örn., Pellegrini ve Long, 2002; Peterson ve Rigby, 1999; Salmivalli ve Nieminen, 2002). Rigby ve Slee (1993) tarafından yapılan çalışmada Akran İlişkileri Ölçeği'nin zorba, kurban ve olumlu sosyal ve ya işbirlikçi davranış olarak tanımlanan 3 faktörlü bir yapısı olduğu gösterilmiştir. Ayrıca iç güvenilirliği de tatmin edici bulunmuştur.

Yukarıda açıklanan iki kendini bildirim ölçeğinden farklı yapıda olan bir diğer ölçek Harter'ın "Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği (Self-Perception Profile for

Children)" formatına kurban ifadelerinin dahil edilmesi ile elde edilen "Akran Zorbalığı Ölçeği"dir (Peer Victimization Scale) (Neary ve Joseph, 1994). Neary ve Joseph (1994), bazı çalışmalarda zorbalık tanımının ölçeğin başında verilmesini eleştirmiş ve bunun katılımcıların yanıtlarını etkileyeceğini söylemiştir. Bu nedenle akran zorbalığı ölçeğinde kurban olma ifadeleri diğer maddelerin arasına dağıtılmış ve uygulamada zorbalık tanımı verilmemiştir. Daha sonra zorba davranışlar içeren ifadelerin de eklenmesi ile geliştirilen ölçek başka araştırmalarda da kullanılmıştır (Andreou, 2000, 2001; Austin ve Joseph, 1996; Graham ve Juvonen, 1998; Mynard ve Joseph, 1997). Katılımcılar olumlu (diğer çocuklarla alay edilmez) ve olumsuz (bazı çocuklar diğer çocuklar tarafından sıklıkla alay edilir) olarak betimlenen maddelerin yanlarında verilen "benim için çok doğru" ve "benim için bazen doğru" seçeneklerinden kendileri için uygun olanı işaretleyerek yanıtlamaktadır. Bu ölçekten yola çıkarak, Mynard ve Joseph (2000) fiziksel ve sözel zorbalık, mala zarar verme ve sosyal dışlama/zarar verme üzere zorbalığın çeşitli boyutlarını içerecek şekilde bir başka kendini bildirim ölçeği (Çok Boyutlu Kurban Ölçeği - Multidimensional Victimization Scale) geliştirmiştir. Yanıt seçenekleri sıklık belirlemek üzere düzenlenmiştir. Mynard ve Joseph'in (2000) geliştirdiği bu ölçek, Gültekin (2003) tarafından "Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği" ismi ile Türkçeye uyarlanarak alana kazandırılmıştır. Ülkemiz okullarında akran zorbalığına kurban öğrencilerin belirlenmesi amacı ile çeşitli araştırmalarda bu ölçek ilköğretim ve lise öğrencilerinden oluşan farklı örneklemelerde kullanılmıştır (Akgün, 2005; Pekel, 2004; Şirvanlı-Özen, 2006).

Daha önce belirtildiği üzere yazında en sık kullanılan ölçme araçları kendini bildirim türü ölçeklerdir. Bununla birlikte, bu ölçeklerin yapılarına yönelik bazı eleştiriler de bulunmaktadır. Örneğin; bu ölçeklerde katılımcı çocuk ve ergenlerin karıştıkları ya da başlattıkları zorbalık olaylarını gerçekte olandan daha az bildirdiklerini yani sosyal beğenilirlilik ile ilgili yanlılığa değinilmiştir (Sutton ve Smith 1999). Ayrıca Perry, Kusel ve Perry (1988) tarafından, akran zorbalığına maruz kalma konusunda bireyin kendisinin ve diğerlerinin algısındaki farka vurgu yapılarak, zorbalığın yaygınlığını belirlemede kendini bildirim türü ölçeklerin tek başına kullanımının yanı sıra bir sonuç verebileceği ileri sürülmüştür. Solberg ve Olweus'a (2003) göre ise kendini bildirim ölçekleri ile ilgili sorunun kaynağı çocuğun ya da ergenin kendini değerlendiriyor olması değil, farklı araştırmalarda kullanılan ölçeklerin yanıt seçeneklerinin farklı ölçütleri esas alması veya toplam ya da ortalama puanın elde edilmesindeki belirsizliktir. Yine de bu ölçüm yöntemi öğrencilerin yaşadıkları zorbalık olayları hakkında ilk elden bilgi

sağlamaktadır. Ayrıca uygulamanın isimsiz yapılmasının yanıtların geçerliğini sağladığı düşünülmektedir (bkz. Ortega ve ark., 2006)

Dünyadaki seyrine benzer şekilde ülkemizde de akran zorbalığı araştırmalarında son yıllarda önemli artış görülmektedir (Alikaşifoğlu ve ark., 2004; Alikaşifoğlu, Erginöz, Ercan, Uysal ve Albayrak-Kaymak, 2007; Dölek, 2002; Gültekin ve Sayıl, 2005; Kapcı, 2004; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2006; Kartal, 2008; Pekel, 2004; Şirvanlı-Özen, 2006, Yıldırım, 2001). Özellikle okullarda yaşanan şiddet olaylarının görsel medyaya yansımaları, Türk toplumunu bu olayları sorgulamaya itmiştir. Bu aşamada Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve UNICEF işbirliği ile "Okullarda Şiddet" konulu bir sempozyum düzenlenmiş ve bu sempozyum sonucunda acil önlemlerin alınmasının, özellikle önleme ve müdahale programlarının hazırlanıp hemen uygulamaya geçilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (MEB, 2006). Bu nedenle Türk okullarındaki zorbalığın yaygınlığının ve sıklığının belirlenmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar irdelendiğinde dünya yazınında olduğu gibi ülkemizde de kendini bildirim türü ölçekler ile akran zorbalığının yaygınlığı, yaş, cinsiyet ve benlik saygısı gibi değişkenlerle ilişkisi daha sıklıkla araştırılmıştır. (Dölek, 2002; Gültekin, 2003; Kapcı, 2004; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2006; Pekel, 2004; Şirvanlı-Özen, 2006). Bir başka deyişle, ülkemizde yaşanan akran zorbalığının doğasını ve diğer kültürlerle benzer ve farklı yönlerini ortaya koyacak çalışmalar ile ilgili yazın oldukça yeni olmaya başlamıştır.

Türk yazınındaki çalışmaların başlama süreçleri birbirine çok yakın zamanlarda olmuştur. Araştırmacılar çalışmalarında ya uluslararası yazındaki ölçeklerin ülkemize uyarlanması (örn., Dölek, 2002; Gültekin, 2003; Kartal, 2008) ya da yine yazını dikkate alarak elde edilen sorulardan oluşan anketler kullanmışlardır (örn., Kapcı, 2004; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2006). Bu çalışma başladığı sırada, amacına uygun şekilde zorba, kurban, zorba/kurban çocukların belirlenmesini sağlayacak hem zorbalık hem de kurban boyutunu içeren uygun bir ölçek bilgisine ulaşılamamıştır. Dolayısıyla yeni bir ölçek geliştirmeye gereksinim duyulmuştur. Geliştirilen ölçeğin hazırlanması aşamasında, aynı zorbalık eylemlerinin hem zorba hem de kurban bakış açısından ele alınarak betimlenmesi ile bir ölçek içinde iki boyutun da kapsanmış olması nedeni ile bu ölçeğin alanda bir gereksinimi karşılayacağı düşünülmektedir. Ayrıca zorba ve kurban davranışlarını betimleyen ifadelerin yanı sıra yaş grubuna uygun genel ilgi alanlarını kapsayan ifadeler "dolgu maddeleri" olarak eklenmiştir. Böylece yazında (Sutton ve Smith 1999) vurgulanan sosyal beğenirlik ile ilgili yanlılığın giderilmesi amaç-

lanmıştır. Sonuç olarak, ülkemiz okullarında yaşanan zorbalık olaylarına katılan çocukların bu eylemlerdeki rollerinin belirlenmesini sağlayacak bir ölçeğin ihtiyacından yola çıkarak bu araştırma yapılmıştır.

Özetle, bu çalışmanın amacı artan araştırmalara ve alan uygulamalarına da katkıda bulunacağı düşünülen ve zorba, kurban ve yansız ifadelerden oluşan dolgu alt boyutlarını içeren bir zorbalık ölçeğinin geliştirilmesidir. Daha önce belirtildiği gibi kendini bildirim türü ölçekler sık kullanılan, ilk elden zorbalık davranışlarının nasıl yaşandığı hakkında bilgi veren ve kolaylıkla uygulanan ölçüm yöntemleri olduğu için geliştirilen ölçekte bir kendini bildirim formu olarak hazırlanmıştır. Pilot ve ana çalışmalar ile geliştirilen kendini bildirim ölçeğinin yapı geçerliği ve iç güvenilirliği sınınmıştır. Ayrıca bu çalışmada zorba, kurban, zorba/kurban ve zorbalığa katılmayan öğrencilerin oranı da sınıp yazın ile karşılaştırılmıştır. Bu dağılımda cinsiyete göre kurban, zorba, zorba/kurban ve katılmayan grubun oranı da incelenmiştir.

Pilot Çalışma

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmacı tarafından yazın taranarak seçilmiş olan ve 45 maddeden oluşan (bkz. veri toplama aracı) Akran Zorbalığı Ölçeği Kendini Bildirim Formu 2001-2002 öğrenim döneminde Ankara ili Çankaya ilçesinde 3 ilköğretim okulunda 453 altıncı sınıf öğrencisine ($Ort_{yas} = 12.6$) uygulanmıştır. Örneklemin % 48.73'si erkek ve % 51.27'si kız öğrencidir. Sosyo-ekonomik düzey bir değişken olarak bu çalışma da ele alınmadığı için benzer öğrencilerin devam ettiği okulların seçilmesine önem verilmiştir. Bu nedenle aynı ilçeden ve yakın bölgelerden okullar seçilerek anket uygulaması için okul yönetimi ile görüşülerek izin alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Çalışmanın amacı kapsamında öncelikle uluslararası alanda geliştirilmiş ölçekler taranarak "zorbalık" tanımını içeren ifadelerden oluşan bir havuz oluşturulmuştur (örn., Boulton ve Underwood, 1992; Leff ve ark., 1999; Olweus, 1993; Perry, Kusel ve Perry, 1988; Rigby ve Slee, 1991; Schwart, 2000; Sutton ve Smith, 1999). Türk çocuklarına uygun olduğu düşünülen 15 zorba, 15 kurban ve 15 dolgu ifadesi olmak üzere 3 alt ölçekten oluşan 45 maddelik ana ölçek oluşturulmuştur. Kurban ve zorba alt ölçeklerini oluşturan maddeler fiziksel, sözel ve ilişkisel zorbalık davranışları içeren paralel ifadelerdir. Örneğin kurban boyutu için hazırlanan maddeler yanıtlayanın kendine yapılan zorbalık davranışlarını betimlemektedir.

Tablo 1. Akran Zorbalığı Ölçeği Varimaks Rotasyonu Sonucu Elde Edilen Faktör Yükleri, Özdeğerleri, Açıkladıkları Varyans ve Cronbach Alfa Katsayıları - Pilot Çalışma

Maddeler	Kurban	Zorba	Dolgu
36. Diğer çocuklar bana kötü adlar takarlar.	.652	.143	-.161
24. Diğer çocuklar bana yumruk atar/vurur.	.642	.065	-.080
38. Diğer çocuklar benimle kavgaya eder.	.631	.255	.032
42. Diğer çocuklar bana küfür eder.	.617	.176	-.030
26. Diğer çocuklar benim arkamdan konuşur.	.597	.026	.116
32. Diğer çocuklar bana eziyet eder.	.591	.039	-.191
29. Diğer çocuklar benim giysilerim ve eşyalarımı alay ederler.	.588	-.030	-.146
20. Diğer çocuklar benim oyunumu bozarlar.	.559	.099	.050
44. Bazı çocuklar diğerlerini bana karşı kıskırtır.	.551	.145	.098
18. Diğer çocuklar bana kızar/öfkelenir.	.549	.109	-.040
02. Diğer çocuklar beni iter/çelme takar.	.477	.112	.077
14. Diğer çocuklar beni oynadıkları oyuna katmazlar.	.457	.016	-.175
06. Diğer çocuklar beni tehdit eder.	.451	.045	.003
09. Diğer çocuklar bana küser.	.402	.121	.003
15. Diğer çocuklara küserim.	.401	.167	-.050
27. Diğer çocuklara kızarım/öfkelenirim.	.373	.334	.009
21. Diğer çocuklara yumruk atarım/ vururum.	.168	.636	-.007
33. Diğer çocukları istediklerimi yaptırmak için tehdit ederim.	.078	.617	.032
45. Sık sık kavgaya ederim.	.087	.617	.032
30. Diğer çocuklara küfür ederim.	.011	.603	-.195
23. Diğer çocukların oyunlarını bozarım.	.177	.583	.058
41. Diğer çocukları koridorda sıkıştırıp zorla parasını ya da eşyasını alırım.	.045	.554	-.151
12. Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	.169	.534	.050
05. Diğer çocuklara eziyet ederim.	-.040	.522	-.060
35. Diğer çocukları iterim/çelme takarım.	.218	.503	-.138
03. Bazı çocukları, diğerlerine karşı kıskırtırım.	.169	.463	.070
08. Diğer çocukların giysileri ve eşyaları ile alay ederim.	.076	.456	-.040
39. Bazı çocukların oynadığımız oyuna katılmasına izin vermem.	.223	.342	.008
17. Diğer çocukların arkalarından konuşurum.	.246	.324	.031
31. Arkadaşlarımla beraber çeşitli konularda araştırma yapmayı severim.	-.104	-.244	.579
16. Sınıf etkinliklerine katılmayı severim.	-.123	.048	.511
04. Okul piyeslerinde rol almaktan hoşlanırım.	.051	-.040	.508
40. Arkadaşlarıma espri yapmayı severim.	.004	.114	.461
43. Derslerime düzenli olarak çalışırım.	-.080	-.298	.443
34. Ev ödevlerimi zamanında yaparım.	-.115	-.245	.440
28. Kitap okumayı severim.	.024	-.319	.432
10. Okul saatleri dışında arkadaşlarımla buluşup oynamayı severim.	-.020	.162	.423
01. Yeni arkadaşlar edinmekten hoşlanırım.	-.105	-.221	.388
07. Şarkı söylemeyi severim.	.066	-.060	.379
13. Spor yapmayı severim.	-.050	.031	.366
19. Derslerde tahtaya yazı yazmaktan hoşlanırım.	.055	-.020	.328
22. Her zaman neşeliyimdir.	-.112	-.070	.314
Açıklanan Varyans (%)	15.58	6.89	5.30
Özdeğerler	7.01	3.10	2.38
Cronbach Alfa	.84	.78	.66

Diğer taraftan zorba boyutundaki maddeler ise kurban boyutundakilerin paraleli olan ama yanıtlayan kişinin diğer çocuklara zorbalık yapmasını içeren ifadeleridir. Dolgu maddeleri yaş grubuna uygun olduğu düşünülen çeşitli ilgi ve davranışları içeren ifadelerdir. Bu şekilde oluşabilecek yanlış ya da tek yönlü cevaplandırma olasılığının azaltılması amaçlanmıştır (bkz. Neary ve Joseph, 1994; Rigby ve Slee, 1993).

İşlem

Anket sınıf ortamında bir ders süresi içerisinde uygulanmıştır. Anketler dağıtıldıktan sonra ilk sayfada verilmiş olan ve anketin arkadaş ilişkileri ile ilgili olduğunu belirten açıklama sesli olarak okunmuştur. Katılımcılardan her ifadeyi okuduktan sonra “hiç katılmıyorum” ile “tümüyle katılıyorum” arasında değişen 5’li likert tipi yanıt seçeneklerinden kendileri için uygun olanı seçip işaretlemeleri istenmiştir.

Anket dağıtımı öncesinde ailelere dağıtılmak üzere araştırma hakkında genel bilgi veren ve çocuklarının katılımı konusunda izin isteyen “bilgilendirilmiş onam formu” hazırlanmıştır. Fakat uygulama yapılan okul yönetimleri MEB’den alınan olur yazısını yeterli bulduklarını ve bu çalışmayı bir rehberlik dersi çalışması olarak ele aldıklarını ifade edip onam formunun gönderilmesini istememiştir. Bu nedenle araştırmada bilgilendirilmiş onam formu kullanılmamıştır.

Bulgular

Akran Zorbalığı Ölçeği Kendini Bildirim Formu 45 maddesinin faktör yapısı 433 katılımcının verileri (20 katılımcı eksik veri nedeni ile çıkarılmıştır) açıklama faktör analizinin ögesi olan temel bileşenler faktör analizi kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca Alt ölçeklerin güvenilirliği Cronbach Alfa testi ile sınanmıştır.

Temel Bileşenler Faktör Analizi sonucunda özdeğer 1’in üzerinde 14 faktör bulunmasına rağmen faktör sayısının değerlendirilmesine ilişkin ölçütler (örn., ölçeğin üç faktörden oluştuğuna yönelik hipotez, sree grafiği, öz değerler, faktörlerin açıklanabilirliği) 3 faktörlü bir çözümü desteklemektedir. Böylece veri üç faktörlü bir çözüm için varimaks rotasyonu ile tekrar analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda varyansın % 27.79’unu açıklamıştır.

Kurban alt ölçeğine karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın % 15.58’ini, zorba alt ölçeğine karşılık gelen ikinci faktör toplam varyansın % 6.89’unu ve dolgu alt ölçeğine karşılık gelen üçüncü faktör ise toplam varyansın % 5.30’nu açıklamıştır. Ölçeğin faktör yükleri, özdeğerleri, açıkladıkları varyans yüzdeleri ve alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1’den de görülebileceği gibi üç madde hiçbir faktör altına yüklenmemiştir. Bunlar 11., 25. ve 37. maddelerdir. Bunların dışındaki maddeler .30 ve üstü yük olarak üç faktörü oluşturmuştur.

Herhangi bir faktöre yüklemeyen 11. madde “kurban” davranışı ile ilişkili bir ifadeyi içermektedir. Bu ifade de zorbalık davranışı bir yerle (koridor) sınırlandırılmıştır. Ancak yanıtlayan açısından herhangi bir yerde bu davranışın sergilenebileceğinden, tekrar incelendiğinde koridor kelimesinin ifadeden çıkarılmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Ayrıca paralelliği korumak amacı ile bu maddenin zorba alt ölçeğindeki karşılığı olan 41. maddeden de belirtilen sebeple “koridor” vurgusu çıkarılmıştır. Aslında 41. madde .55 yükle beklenildiği gibi zorba alt ölçeğine yüklenmiştir.

Yirmibeş ve 37. maddeler dolgu alt ölçeğinin maddeleridir. Bu iki madde de herhangi bir faktöre yüklenmeyince, ifadeler tekrar gözden geçirilmiştir. Bu iki madde de herhangi bir beceri gerektirmeyen ve nötr olduğu düşünülen ifadeler ile değiştirilmiştir (örn., müzik dinlemeyi severim).

Alt ölçekleri oluşturan maddeler incelendiğinde 36., 24., 38., 42., 26., 32., 29., 20., 44., 18., 2., 14., 6., 9. ve 15. maddeler .40’ın üzerinde yük olarak “kurban” alt ölçeğini oluşturmuştur. Ayrıca 27. madde de .37 yükle bu alt ölçeğe yüklenmiş, fakat aynı zamanda .33 yükle “zorba” alt ölçeğinde de yer almıştır. Aslında zorbalık davranışı ifadesi olarak düşünülen 15. ve 27. maddelerin kurban alt ölçeğine yüklenmesi nedeni ile bu iki maddenin ifadesi tekrar gözden geçirilmiştir. Onbeşinci madde (diğer çocuklara küserim) kültürel bağlamda bir “ilişkisel zorbalık” davranışı ifadesidir. İfade kimin bu davranışı yaptığını vurgulamak için “ben diğer çocuklara küserim” olarak değiştirilmiştir. Diğer taraftan zorba alt ölçeğinde olması beklenen 27. maddenin kurban alt ölçeğinde daha fazla yük alması nedeni ile maddeye ifadede ki özneyi vurgulamak için “ben” kelimesi eklenmiştir.

Beklenildiği gibi 21., 33., 45., 30., 23., 41., 12., 4., 35., 3. ve 8. maddeler .40 ve üzerinde yük olarak 39. ve 17. maddeler ise .30 ve üstü yükle zorba alt ölçeğini oluşturmuştur. Son olarak 31., 16., 4., 40., 43., 34., 28., 10., 1., 7., 13., 19. ve 22. maddeler .57 ve .31 arasında değişen yükler olarak dolgu alt ölçeğini oluşturmuştur.

Pilot çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında yukarıda belirtilen ifade değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca uygulama sırasında öğrencilerin bazı maddeler ile ilgili sorduğu sorular dikkate alınarak beklenen faktöre yüklenmiş olan birkaç maddenin (4. madde, 16. madde, 19. madde, 21. madde, 22. madde, 24. madde, 28. madde, 34. madde, 38. madde ve 43. madde) cümle yapıları tamamen ya da kısmen değiştirilmiştir.

Ana Çalışma

Yöntem

Katılımcılar

Pilot çalışma sonucunda yeniden yapılandırılan ölçek aynı ilçe de bulunan farklı üç ilköğretim okulunun 519 (271 erkek, 238 kız ve 10 kişi cinsiyet belirtmemiştir) altıncı sınıf öğrencisine ($Ort_{yas} = 12.8$) dağıtılmıştır. Toplanan 519 veriden çoklu değişkenli aşırı puana sahip 13 kişi örneklemden çıkarılmıştır. Bu işlem sonucunda ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinden oluşan 506 katılımcı örnekleme oluşturmuştur. Pilot çalışma da olduğu gibi SED bir değişken olarak alınmadığı için seçilen okulların benzer bölgeden olmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Pilot çalışma bulgularından elde edilen bilgiler ile yeniden düzenlenen 45 maddelik ölçek (15 zorba, 15 kurban ve 15 dolgu) ana çalışmada kullanılmıştır. Bu aşamada bazı maddelerin numaraları da yeni düzenleme sırasında değiştirilmiştir.

İşlem

Pilot çalışmada olduğu gibi anket uygulaması sınıf ortamında bir ders süresi içerisinde olmuştur. Araştırmacı tarafından uygulama öncesinde açıklama sesli olarak okumuştur. Katılımcılardan her ifadeyi okuduktan sonra “hiç katılmıyorum” ile “tümüyle katılıyorum” arasında değişen 5’li likert tipi yanıt seçeneklerinden kendileri için uygun olanı seçip işaretlemeleri istenmiştir. “Bilgilendirilmiş onam formu”, okul yönetimlerinin pilot çalışmada olduğuna benzer gerekçeleri nedeni ile uygulanamamıştır.

Bulgular

Akran Zorbalığı Ölçeği Kendini Bildirim Formu’nun yapı geçerliliğini sınamak için 506 katılımcının verisi pilot çalışmada olduğu gibi temel bileşenler faktör analizi ile test edilmiştir. Bu aşamada kurban ve zorba alt ölçeklerinin birbirleri ile ilişkili olduğu sayıtlısından yola çıkılarak hem varimaks hem de oblimin rotasyonu uygulanmıştır. Bu yazıda oblimin rotasyonu ile elde edilen bulgular sunumuştur.

İlk analiz sonucunda özdeğer 1’in üzerinde 11 faktör bulunmuştur. Fakat faktör sayısının değerlendirilmesine ilişkin ölçütler (bkz. pilot çalışma) göz önüne alınarak ve üç faktörlü bir çözüm ile veri tekrar analiz edilmiştir. Üç faktörlü çözüm sonucunda toplam varyansın % 30.91’ünü açıklanmıştır. Kurban alt ölçeğine karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın % 15.85’ini, zorba alt ölçeğine karşılık gelen ikinci faktör

toplam varyansın % 8’ini ve dolgu alt ölçeğine karşılık gelen üçüncü faktör ise toplam varyansın % 7.04’ünü açıklamıştır. Ölçeğin faktör yükleri, özdeğerleri açıkladıkları varyans yüzdeleri, alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları ve madde-faktör toplam korelasyonları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2’den de görüleceği gibi 42., 38., 20., 14., 18., 29., 2., 6., 36., 26., 44., 32., 9. maddeler .50’nin üzerinde pozitif yük olarak “kurban” alt ölçeğini oluşturmuştur. Bu faktöre yüklenmiş olan 24. madde ise .48 pozitif yük almıştır. Sadece 11. madde (diğer çocuklar beni sıkıştırıp paramı ya da eşyam alır) en düşük yükü olarak (.35) beklenildiği gibi bu alt ölçekte yer almıştır. Zorba alt ölçeğini oluşturan 21., 30., 45., 33., 35., 12., 3., 5., 27., 8., 15., 17., 39. ve 23. maddeler .40 ve üzerinde negatif yük olarak bu alt ölçeği oluşturmuşlardır. Son alt ölçek olan dolguyu 16., 34., 25., 40., 7., 10., 28., 37., 22., 43., 4., 31., 13., 1. ve 19. maddeler .35 ve üzerinde pozitif yük olarak oluşturmuştur.

Pilot çalışma analizi sonucunda beklenildiği gibi zorba alt ölçeğine yüklenmiş olan 41. madde, ana çalışma analizleri sonucunda negatif yük (-.31) olarak dolgu alt ölçeğine yüklenmiştir. Diğer taraftan pilot çalışma analizinde hiçbir faktöre yüklenmeyen 11. madde beklenildiği gibi kurban alt ölçeğine yüklenmiştir. Ancak bu alt ölçekteki en düşük yükü almıştır. Bu iki maddenin hukuki ve ahlaki bir anlam taşıdığı için katılımcılar tarafından yanlı cevaplandırıldığı düşünülmüştür. Sonuç olarak temel bileşenler faktör analizi oblimin rotasyon sonuçları ölçeğin faktör yapısı için yorumlanabilir bilgi sağlamıştır.

Alt ölçeklerin birbirleri ile ilişkilerine bakıldığında beklenildiği üzere zorba ve kurban alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş ($r = .41, p < .01$), ve dolgu alt ölçeği ile zorba ve kurban alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (bkz. Tablo 3).

Akran Zorbalığı Ölçeği Kendini Bildirim Formu’nun İç Tutarlılık Güvenirliği

Akran Zorbalığı Ölçeği’nin iç tutarlılık güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile belirlenmiştir. Testin tamamından toplam bir puan elde edilmediği için ölçeğin bütünü için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmamıştır. Alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları zorba alt ölçeği için .83, kurban alt ölçeği için .86 ve dolgu alt ölçeği için ise .70’dir (bkz. Tablo 2).

Her maddenin güvenilirliği için madde-alt ölçek toplam korelasyonu incelenmiştir (bkz. Tablo 2). Kurban alt ölçeğinde madde-alt ölçek toplam korelasyon katsayıları .36 ile .66 arasında değişmektedir. En düşük güvenilirlik katsayısını 11. madde almıştır ($r = .36, p < .01$). Zorba alt ölçeğinde ise güvenilirlik katsayıları .26 ile .64 arasında değişmektedir. Burada temel bileşen-

Tablo 2. Akran Zorbalığı Ölçeği Oblimin Rotasyonu Sonucu Elde Edilen Faktör Yükleri, Madde-alt ölçek toplam korelasyonları, Özdeğerleri, Açıkladıkları Varyans ve Cronbach Alfa Katsayıları - Ana Çalışma

Maddeler	Kurban	Zorba	Dolgu	Madde-Alt Ölçek Toplam Korelasyonları
42. Diğer çocuklar bana küfür eder.	.628	-.090	-.003	.66
38. Diğer çocuklar bana yumruk atar/ vurur.	.621	-.060	-.109	.61
20. Diğer çocuklar benim oyunumu bozarlar.	.611	-.070	.068	.62
14. Diğer çocuklar beni oynadıkları oyuna katmazlar.	.605	.058	-.147	.55
18. Diğer çocuklar bana kızar/ öfkelenir.	.603	-.181	.076	.65
29. Diğer çocuklar benim giysilerim ve eşyalarımı alay ederler.	.601	-.040	.026	.62
02. Diğer çocuklar beni iter/ çelme takar.	.594	.048	-.070	.56
06. Diğer çocuklar beni tehdit eder.	.585	.060	-.060	.56
36. Diğer çocuklar bana kötü adlar takarlar.	.571	.018	-.040	.57
26. Diğer çocuklar benim arkamdan konuşur.	.549	-.125	.174	.64
44. Bazı çocuklar diğerlerini bana karşı kıskırtır.	.541	-.173	.135	.62
32. Diğer çocuklar bana eziyet eder.	.521	.012	-.160	.48
09. Diğer çocuklar bana küser.	.512	-.101	.127	.55
24. Diğer çocuklar benimle kavga eder.	.480	-.425	.058	.64
11. Diğer çocuklar beni sıkıştırıp paramı ya da eşyayı alır.	.353	-.060	-.090	.36
21. Ben diğer çocuklara yumruk atarım/ vururum.	-.136	-.706	.034	.64
30. Diğer çocuklara küfür ederim.	.059	-.659	.026	.64
45. Kavga çıkarırım.	-.070	-.646	.018	.62
33. Diğer çocukları istediklerimi yaptırmak için tehdit ederim.	.034	-.637	-.070	.61
35. Diğer çocukları iterim/ çelme takarım.	.028	-.628	-.080	.60
12. Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	.060	-.575	.069	.60
03. Bazı çocukları, diğerlerine karşı kıskırtırım.	.064	-.533	-.101	.56
05. Diğer çocuklara eziyet ederim.	-.020	-.531	-.155	.48
27. Diğer çocuklara kızarım/ öfkelenirim.	.190	-.503	.192	.60
08. Diğer çocukların giysileri ve eşyaları ile alay ederim.	.069	-.469	.064	.51
15. Diğer çocukların oyununu bozarım.	.062	-.460	-.070	.48
17. Diğer çocukların arkalarından konuşurum.	.205	-.449	-.002	.53
39. Bazı çocukların oynadığımız oyuna katılmasına izin vermem.	.116	-.412	.081	.51
23. Ben diğer çocuklara küserim.	.270	-.405	.118	.51
16. Sınıf aktivitelerine katılmayı severim.	-.007	.240	.538	.57
34. Film seyretmeyi severim.	-.160	-.138	.499	.46
25. Müzik dinlemeyi severim.	.119	.040	.498	.47
40. Arkadaşlarıma espri yapmayı severim.	-.090	-.189	.471	.43
07. Şarkı söylemeyi severim.	.253	.105	.442	.49
10. Okul saatleri dışında arkadaşlarımla buluşup oynamayı severim.	-.060	-.080	.441	.45
28. Macera kitapları okumayı severim.	.015	-.006	.441	.43
37. Top oyunlarını severim (örnek: futbol, voleybol, basketbol, yakantop).	-.226	-.109	.431	.35
22. Neşeli oyunlar oynamayı severim..	.114	.291	.427	.48
43. İlgisayar oyunlarını oynamaktan hoşlanırım.	-.199	-.194	.414	.36
04. Okuldaki tiyatro oyunlarında rol almaktan hoşlanırım.	.200	.264	.408	.51
31. Arkadaşlarımla beraber çeşitli konularda araştırma yapmayı severim.	.175	.246	.394	.44
13. Spor yapmayı severim.	-.193	-.080	.377	.33
01. Yeni arkadaşlar edinmekten hoşlanırım	-.040	.102	.377	.38
19. Derslerde tahtaya yazı yazmaktan hoşlanırım	.107	-.070	.358	.43
41. Diğer çocukları sıkıştırıp zorla parasını ya da eşyasını alırım	.078	-.203	-.310	.26
Açıklanan Varyans (%)	15.85	8.00	7.04	
Özdeğerler	7.13	3.60	3.17	
Cronbach Alfa	0.86	0.83	0.70	

ler faktöre analizinde bu alt ölçeğe yüklenmeyen ama bir zorbalık ifadesi olarak yazılan 41. madde de analize dahil edilmiş ve en düşük puanı almıştır ($r = .26, p < .01$). Sonuç olarak hem kurban hem de zorba alt ölçeklerinde en düşük güvenilirlik katsayısını alan maddeler kişiden para ya da eşyaların zorla alınmasını betimleyen ifadelerdir.

Tablo 3. Alt Ölçeklerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Birbirleri ile Korelasyonları

	Ort.	S	1	2	3
1. Zorba	1.50	0.47	1		
2. Kurban	1.72	0.59	0.41*	1	
3. Dolgu	4.31	0.42	-0.07	0.01	1

* $p < .01$

Tablo 4. Cinsiyete Göre Kurban, Zorba, Zorba/kurban ve Zorbalığa Katılmayanların Oranı ($N = 496$)

	Kurban	Zorba	Zorba/ Kurban	Zorbalığa Katılmayan
Kız (%)	6.7	3.2	3	34.3
Erkek (%)	5.2	7.1	2.9	37.7
Toplam (%)	11.9	10.2	5.9	72

Örneklemdaki Zorba, Kurban ve Zorba/Kurban Oranları

Kurban ve zorba alt ölçeklerinden elde edilen toplam puanlar kullanılarak ortalama ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Kurban olan öğrenciler sadece bu alt ölçekte ortalamanın +1 standart sapma ve üstü puan alanlar olarak tanımlanmıştır. Benzer şekilde sadece zorba alt ölçeğinde ortalamanın +1 standart sapma ve üstünde puan alanlar da zorbalık yapan olarak tanımlanmıştır. Her iki alt ölçekte de ortalamanın +1 standart sapma ve üstünde puan alanlar zorba/kurban olarak tanımlanmıştır. Bu ölçütleri karşılamayan öğrenciler zorbalık olaylarına katılmayan öğrencilerdir. Bu tanımlamaya göre yapılan analiz sonucunda 496 kişiden oluşan (10 kişi cinsiyetini belirtmediği için çıkarılmıştır) örneklemin % 11.9'u kurban, % 10.2'si zorba, % 5.9'u zorba/kurban ve % 72'si de katılmayan grup olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre dağılım Tablo 4'de verilmiştir.

Tartışma

Bu çalışma, yazarlar tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Ölçeği'nin yapı geçerliğinin ve iç güvenirliğinin sınanması amacı ile yapılmıştır. Yazın dikkate alınarak, Türk çocuk ve gençlerinin akran ilişkilerindeki yaşantılara uygun olduğu düşünülen ve aynı zorbalık eylemlerinin kurban açısından betimleyen 15 kurban ve zorba açısından betimleyen 15 zorba maddesi hazırlanmıştır. Ayrıca genel ilgi ya da yapılmaktan hoşlanılan eylemlerin betimlendiği 15 dolgu maddesi de, tek yönlü ya da yanlış yanıtları azaltmak amacı ile eklenmiştir. Sonuçta toplam 45 maddelik bir ölçek hazırlanmıştır. Bu ölçek bir pilot ve ana çalışma ile geçerlik ve güvenirlik açısından analiz edilmiştir. Genel olarak bulgular incelendiğinde, yapı geçerliliğinin sınındığı temel bileşenler faktör analizi sonuçları bu ölçeğin zorba, kurban ve dolgu olarak adlandırılan 3 alt ölçekten oluştuğunu göstermiştir. Ayrıca her alt ölçek için elde edilen içgüvenirlik katsayıları tatmin edici düzeyde bulunmuştur.

Pilot çalışmada, ölçekte betimlenen ifadelerin katılımcı çocuklar açısından anlaşılabilirliği ve verinin üç faktörlü yapıyı destekleyip desteklemediği sınınmıştır. Bu aşamada uygulanan temel bileşenler faktör analiz bulguları verinin ölçeğin 3 faktörlü yapısını desteklediğini göstermiştir. Ancak 3 maddenin hiçbir faktöre yüklenmediği görülmüştür. Bunlar 11., 25. ve 37. maddelerdir. Bu maddelerden özellikle 11. madde ile ilgili bulguların, ana çalışma bulguları ile karşılaştırınca dikkat çekici olduğu düşünülmektedir. Pilot çalışmada yüklenmeyen 11. madde (diğer çocuklar beni koridorda sıkıştırıp paramı ya da eşyama alır) kurban alt ölçeği maddesi olarak hazırlanmıştır. Bu maddenin zorba alt ölçeğindeki paraleli olan 41. madde bu aşamada .55 yükle beklenildiği gibi zorba alt ölçeğine yüklenmiştir. Pilot çalışma bulgularını değerlendirirken yüklenmeyen 11 madde ile ilgili sorunun ifadeye betimlenen eylemin belli bir yere (koridor) sınırlandırılmış olmasının yanıtlayan açısından sorun yarattığını düşündürmüştür. İfadeye zorbalık davranışının herhangi bir yerde yapılabileceği nedeni ile yer bilgisi hem kurban hem de zorba maddelerinden çıkarılmıştır. Ancak ana çalışma bulguları incelendiğinde bu sefer 41. madde (diğer çocukları sıkıştırıp zorla parasını ya da eşyasını alırım) negatif yük olarak (-.31) dolgu alt ölçeğine yüklenmiştir. Her iki çalışma sonucu karşılaştırılınca bu madde de betimlenen zorbalık davranışı ile ilgili bir sorun olduğu görülmektedir. İlk açıklama buradaki zorbalığın hem hukuki hem de ahlaki boyutta bir vurgusunun olmasının yanıtlarda yanlışlık yaratmış olabileceğidir. Özellikle katılımcıların yaşı dikkate alındığında, çocukların yetişkinlerin bu tür eylemleri diğer zorbalık eylemlerine göre daha az hoş karşıladığı

yönünde bir düşüncelerinin olduğu ve bu konuda bil-dirim vermektan daha fazla kaçındıkları düşünülebilir. Ancak bu maddelerdeki ifadelerin bu yaş grubuna çok açık gelmediği de bir başka açıklama olabilir. Türk yazınına baktığımızda, Pekel (2004), uyarlaması Gül-tekin (2003) tarafından yapılan, Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği'nde benzer bir ifade taşıyan maddeyi (eşyalara zarar verme) ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısını düşürdüğü için puanlamaya katmamıştır. Fakat Gültekin ve Sayıl (2005), buna benzer maddelerin kişisel eşyalara saldırı adı ile bir faktör altında yüklendiğini göstermiştir. Her ne kadar bu çalışmada sorunlu bir madde olsa da önemli bir zorbalık davranışı betimlemesi olan 41. maddenin daha sonraki çalışmalarda farklı örneklem ile tekrar değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Pilot çalışmada yüklenmeyen diğer iki madde dolgu alt ölçeği için düzenlenmiş maddelerdir. Her iki maddenin de bir yeteneği değerlendirdiği şeklinde yorumlandığı düşünülerek tekrar incelenip yapılmaktan haz duyulan eylemler ile değiştirilmiştir. Ana çalışma bulguları ile bu iki maddenin değiştirilmiş hali ile dolgu alt ölçeğine yüklenmiştir.

Pilot çalışma bulgularında sorunlu olan diğer maddeler zorbalık alt ölçeğine ait olduğu düşünülen 15. madde (diğer çocuklara küserim) ve 27. maddedir (diğer çocuklara kızarım/öfkelenirim). Bunlardan 15. madde ilişkisel zorbalık davranışının kültürel bir örneği olarak düşünülmüştür. Bu maddenin kurban alt ölçeği için betimlenmiş olan 9. madde (diğer çocuklar bana küser) pilot çalışmada beklenildiği gibi bu alt ölçeğe .40 yükte yüklenmiştir. Bu bulgunun bir açıklaması, katılımcıların küsmeyi sadece kişinin maruz kaldığı yani kurban olduğu bir zorbalık olayı olarak yorumladıkları olabilir. Ana çalışma öncesinde 15. maddenin ifadesi yapanın kim olduğunu belirten şekilde (ben diğer çocuklara küserim) değiştirilerek bu durum sınanmıştır. Sonuç olarak, ana çalışma bulgularında hem kurban ifadesi olan 9. madde hem de zorba ifadesi olan 23. madde beklenen alt ölçeklere yüklenmiştir. Bu bulgu küsme davranışının hem zorba hem de kurban olma boyutlarında düşünülen bir ilişkisel zorbalık olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan 27. madde pilot çalışma da hem kurban (.37) hem de zorba (.33) alt ölçeklerine .30'un üstünde yükte yüklenmiştir. Bu madde değiştirilmeden ana çalışma da tekrar sınanmıştır. Sonuçta, ana çalışma örneğinde bu madde beklenildiği üzere zorbalık alt ölçeğine (-.50) yüklenerek ölçekteki yerini almıştır.

Genel olarak geliştirilen ölçeğin madde yükleri-ne bakıldığında, kurban alt ölçeği için .35 ile .62 ($\alpha = .86$) arasında ve zorba alt ölçeği için ise, 41. madde dışında, -.40 ile -.70 ($\alpha = .83$) arasında madde yüklerinin değiştiği görülmektedir. Dolgu alt ölçeğini oluş-

turan madde yükleri de .35 ile .53 ($\alpha = .70$) arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin iç güvenilirlik katsayıları da oldukça yüksektir. Bu sonuçlar Akran Zorbalığı Ölçeği'nin iki alt ölçeği ilişkili olan ($r = .41$) üç faktörlü yapı geçerliliğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Akran Zorbalığı Ölçeği'nin çalışma bulguları yapı geçerliliği ve güvenilirlik bakımında kabul edilebilir düzeyde bir ölçek olduğunu göstermiştir. Aynı ölçekte hem kurban hem zorba olma ile ilgili eylemlerin paralel ifadelerle betimlenmesinin, Türkiye'de kullanılan diğer ölçekler ile bu ölçek arasındaki önemli bir farklılık olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle ölçeğin farklı yaş gruplarından örneklemelerin kullanıldığı çalışmalarda yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu ölçek müdahale programları öncesinde zorba, kurban ve zorba/kurban gibi farklı özelliklere sahip çocukların (Salmivalli ve Nieminen, 2002) belirlenmesinde alana katkı sağlayacaktır. Örneğin zorbalık yapan çocuklar için zorba alt ölçeğinin toplam puanının örneklem ortalamasından +1 standart sapma üstte, kurban puanının ise ortalama sınırları içinde olması gibi bir ölçüt dikkate alınarak hedef grup seçilebilir. Bu çalışmada, 496 (ana çalışma örnekleme) katılımcı ile yapılan analizler sonucunda elde edilen oranlar incelendiğinde, yaş grubu açısından yakın örnekleme sahip olan Pekel'in (2004) araştırma bulguları ile benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca cinsiyet farklılığı açısından incelendiğinde yazınla tutarlı olarak daha fazla oranda erkek, zorba sınıflamasını oluşturmaktadır (Pekel, 2004; Rigby ve Slee, 1991; Olweus, 1993; Wolke, Woods, Standford ve Schulz, 2001). Yazından farklı olarak cinsiyet farkı zorba/kurban sınıflamasında bu çalışma için bulunmamıştır. Daha çok erkekler zorba/kurban sınıflamasında görülürken (Pekel, 2004; Olafsen ve Viemerö, 2000) burada oran iki cinsiyet arasında oldukça azdır. Tek bir yaş grubunun olması ya da örneklem sayısının azlığı bu bulgunun açıklaması olabilir.

Bu yazıda verilen bulgular çalışmanın sınırlılıkları ile değerlendirilmelidir. Öncelikle tek bir yaş grubuna uygulanmış olması önemli bir sınırlama getirmektedir. Bu nedenle geliştirilen ölçeğin farklı yaş grupları ile tekrar sınanması önem taşımaktadır. Diğer bir eleştiri sunulan cevap seçenekleri konusunda olabilir. Çalışmalar incelendiğinde (Gültekin ve Sayıl, 2005; Mynard ve Joseph, 2000; Olweus, 1993; Rigby ve Slee, 1991; 1993) bazı ölçeklerde yanıt seçenekleri sıklık derecesi şeklinde sunulmuştur (ör: hafta da bir kez ya da çok sık gibi). Yazında cevap seçenekleri ve kesim noktalarındaki farklılığın çalışmaların karşılaştırılmasında sorun yarattığı üzerine bazı eleştiriler vardır (Solberg ve Olweus, 2003). Bu ölçekte yanıt seçenekleri, belirtilen ifadedeki durumun çocuğun kendi ilişkileri için geçerli olup olmadığını sorgulamaya yönelik olarak "tümüyle katılıyorum-hiç katılmıyorum" arasında değişmektedir.

Bu nedenle cevap seçeneklerinin bir sonraki çalışmalarda, araştırmanın içeriğine göre, sıklık belirtecek şekilde değiştirilmesi düşünülebilir.

Sonuç olarak bu çalışma ülkemizde araştırmaların arttığı akran zorbalığı konusunda çalışmalara destek vereceği düşünülen bir ölçeğin ön çalışmasıdır. Akran zorbalığının hangi araçla değerlendirildiği özellikle önleme ya da müdahale programlarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ön çalışmanın da özellikle bu bağlamda yazına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Alikaşifoğlu, M., Erginöz, E., Ercan, O. Uysal, Ö., Albayrak-Kaymak, D ve İtler, Ö. (2004). Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *European Journal of Public Health, 14*, 173-177.
- Alikaşifoğlu, M., Erginöz, E., Ercan, O. Uysal, Ö. ve Albayrak-Kaymak, D. (2007). Bullying behaviors and psychosocial health: Results from a cross-sectional survey among high school students in İstanbul, Turkey. *European Journal of Pediatrics, 166*, 1253-1260.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 year old Greek school children. *Aggressive Behavior, 26*, 49-56.
- Andreou, E. (2001). Bully/victim problems and their association with coping behavior in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology, 21* (1), 59-66.
- Austin, S., ve Joseph, S. (1996). Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year-olds. *British Journal of Educational Psychology, 66*, 447-456.
- Boulton, M. J., ve Underwood, K. (1992). Bully/victim problem among middle school children. *British Journal of Educational Psychology, 62*, 73-87.
- Boulton, M. J., Bucci, E. ve Hawker, D. D. S. (1999). Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of bullying: Concurrent links with bully/victim involvement. *Scandinavian Journal of Psychology, 40*, 277-284.
- Clarke, E. A., ve Kiselica, M. S. (1997). A systemic counseling approach to the problem of bullying. *Elementary School Guidance and Counseling, 31* (4), 310-325.
- Crick, N. R., ve Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development, 66*, 710-722.
- Dodge, K. A. ve Coie, J. D. (1987). Social information processing factors in reactive and proactive aggressions in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*, 389-409.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Elinoff, M. J., Chafouleas, S. M., ve Sassu, K. A. (2004). Bullying considerations for defining and intervening in school settings. *Psychology in the Schools, 41* (8), 887-897.
- Graham, S. ve Juvonen, J. (1998). Self blame and peer victimization in middle school: An attribution analysis. *Developmental Psychology, 34*, 587-538.
- Griffin, R. S., ve Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior, 9*, 379-400.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gültekin, Z. ve Sayıl, M. (2005). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları, 8* (15), 47-61.
- Hudley, C. A. (1993). Comparing teacher and peer perceptions of aggression: An ecological approach. *Journal of Educational Psychology, 85*(2), 377-384.
- Hunter, S. C., Boyle, J.M.E. ve Warden, D. (2004). Help seeking child and adolescent victims of peer aggression and bullying: The influence of school-stage, gender, victimization, appraisal, and emotion. *British Journal of Educational Psychology, 74*, 375-390
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37*(1), 1-13.
- Karaman-Kepenekçi, Y. ve Çınkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse and Neglect, 30*, 193-204
- Kartal, H. (2008). İlköğretim okullarında zorbalık yapanlar ve zorbalığa uğrayanlar. *E-journal of New World Sciences Academy, 3*(4), 712-730.
- Leff, S. S., Patterson, C. J., Kupersmith, J. B., ve Power, T. J. (1999). Factors influencing teacher identification of peer bullies and victim. *School Psychology Review, 24*(3), 505-517.
- MEB (24 Mart 2006). *Okullarda şiddetin önlenmesi*. 17 Temmuz 2008, <http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/genelgeler/okullardasiddet.htm>
- Mellor, A. (1990). *Bullying in Scottish Secondary Schools*. 13 Mart 2001, <http://www.scre.ac.uk/spotlight/spotlight23.htm>
- Menesini, E., Eslea, M., Smith, P. K., Genta, E., Fonzi, A., ve Costabile, A. (1997). Cross-national comparison of children's attitudes towards bully/victim problems in school. *Aggressive Behavior, 23*, 245-257.
- Mynard, H., ve Joseph, S. (1997). Bully/victim problems and their association with Eysenck's personality dimensions in 8 to 13 year-olds. *British Journal of Educational Psychology, 67*, 51-54.
- Mynard, H., ve Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behavior, 26*, 169-178.
- Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R. ve Lemme, F. (2006). Teachers and pupils definition of bullying. *British Journal of Educational Psychology, 76*, 553-576.
- Neary, A. ve Joseph, S. (1994). Peer victimization and its relationship to self-concept and depression among school girls. *Personality and Individual Differences, 16*(1), 183-186.
- O'Connell, P., Pepler, D., ve Craig, W. (1999). Peer involvement in bullying; Insights and challenges for intervention. *Journal of Adolescence, 22*, 437-452.
- Olafsen, R. N., ve Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10-to 12 year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior, 26*, 57-65.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell: Oxford.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (2005). *Bullying in schools: Facts and intervention* <http://w3.nigz.nl/upload/presentatieolweus.pdf>
- O'Moore, M. A. (2000). Critical issues for teacher training to counter bullying and victimization in Ireland. *Aggressive Behavior*, 26, 99-111.
- O'Moore, M. A. ve Hillery, B. (1989). Bullying in Dublin schools. *The Irish Journal of Psychology*, 10(3), 426-441.
- Ortega, R. ve Lera M. J. (2000). The Seville Anti-bullying in School Project. *Aggressive Behavior*, 26, 113-123.
- Ortega, R., Mora-Merchan, J. A., Singer, M., Smith, P. K., Pereira, B. ve Menesini, E. (2006). *Final report of the working group on general survey questionnaires and nomination methods concerning bullying*. 09 Nisan 2006, http://www.gold.ac.uk/tmr/reports/aim2_seville1.html
- Pakaslahti, L. ve Keltikangas-Jarvinen, L. (2000). Comparison of peer, teacher and self-assessments on adolescent's direct and indirect aggression. *Educational Psychology*, 20(2), 177-190.
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik başarı durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pellegrini, A. D. (1998). Bullies and victims in school: A review and call for research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19(2), 165-176.
- Pellegrini, A. D. (2003). Perceptions and functions of play and real fighting in early adolescence. *Child Development*, 74 (5), 1522-1533.
- Pellegrini, A. D. ve Bartini, M., (2001). An empirical comparison of methods of sampling aggression and victimization in school settings. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 360-366.
- Pellegrini, A. D., Bartini, M., ve Brooks, F. (1999). School bullies, victims, aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 216-224.
- Pellegrini, A. D. ve Long J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary to secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259-280.
- Perry, D. G., Kusel, S. J., ve Perry, L. C. (1988). Victims of peer aggression. *Developmental Psychology*, 24(6), 807-814.
- Peterson, L., ve Rigby, K. (1999). Countering bullying at an Australian secondary school with students as helpers. *Journal of Adolescence*, 22, 481-492.
- Poulin, F., ve Boivin, M. (2000). The role of proactive and reactive aggression in the formation and development of boys' friendships. *Developmental Psychology*, 36(2), 233-240.
- Rigby, K., ve Slee, P. T. (1991). Bullying among Australian school children: Reported behavior and attitudes towards victims. *Journal of Social Psychology*, 131, 615-627.
- Rigby, K., ve Slee, P. T. (1993). Dimensions of interpersonal relation among Australian children and implications for psychological well-being. *The Journal of Social Psychology*, 133(1), 33-42.
- Rivers, I., ve Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359-368.
- Salmivalli, C., ve Nieminen, E. (2002). Proactive and Reactive aggression among school bullies, victim and bully/victims. *Aggressive Behavior*, 28, 30-44.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victim and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28(2), 181-192.
- Schwartz, D., McFadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S., ve Bates, J. E. (1998). Peer group victimization as a predictor of children's behavior problems at home in school. *Development and Psychopathology*, 10, 87-99.
- Sharp, S. ve Smith, P. K. (1991). Bullying in UK schools: The DES Sheffield Bullying Project. *Early Child Development and Care*, 77, 47-55.
- Smith, P. K. (2000). Bullying and harassment in schools and the rights of children. *Children and Society*, 14, 294-303.
- Smith, P. K., ve Brain, P. (2000). Bullying in School: Lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior*, 26, 1-9.
- Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. R., ve Liefvooghe, A. P. D. (2002). Definition of bullying: A comparison of terms used, and age and gender differences in a fourteen-country international comparison. *Child Development*, 73 (4), 1119-1133.
- Solberg, M. E. ve Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239-268.
- Sutton, J., ve Smith, P.K. (1999). Bullying as a group process: An adaptation of the participant role approach. *Aggressive Behavior*, 25, 97-111.
- Şirvanlı-Özen, D. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmamış yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-94.
- Van Lier, P.A.C. ve Crijnen, A.A.M. (2005). Trajectories of peer-nominated aggression: Risk-status, predictors and outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(1), 99-112.
- Whitney, I., ve Smith, P. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35(1), 3-25.
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K., ve Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.
- Yıldırım, S. (2001). *The relationships of bullying, family environment and popularity*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Summary

Preliminary Study of the Bully Scale Development: Self-Report Form

Funda Kutlu
Ufuk University

Gül Aydın
Middle East Technical University

Even though bullying among children is an old phenomenon, it has not been received a great interest until the late 1970's in the literature (see Clark & Kiselica, 1997). The studies in bully/victim problems aroused very rapidly and the findings have indicated that bullying is a pervasive problem and considered as a norm in schools (Boulton & Underwood, 1992; Mellor, 1990; Menesini et al., 1997; Neary & Joseph, 1994; O'Moore & Hillery, 1989; Perry, Kusel, & Perry, 1988; Rigby & Slee, 1991; Rivers & Smith, 1994; Sharp & Smith, 1991; Whitney & Smith, 1993). There have been some arguments about the bullying terminology or definition of bullying in the literature (Elinoff, Chafouleas, & Sassu, 2004; Smith, Cowie, Olafsson, & Liefoghe, 2002). Some authors suggest that defining aggression as a general term and bullying as a subtype of aggressive behaviours will clarify the arguments (see Griffin & Gross, 2004; Olweus, 2005; Smith & Brain, 2000; Smith, Cowie, Olafsson, & Liefoghe, 2002). The definition of bullying is strongly related to the estimation of prevalence rates of bullying. The evaluation of the prevalence rates have directed the researchers to inquire variability of assessment techniques used by different studies (see Solberg & Olweus, 2003). There are three frequently used techniques in the literature: peer nominations, teacher ratings and self-report questionnaires.

Peer nominations and teacher ratings have been used in many studies to investigate bully/victim problems in schools (Leff, Patterson, Kupersmith, & Power, 1999; O'Connell, Pepler, & Craig, 1999; Pellegrini & Bartini, 2001; Perry, Kusel, & Perry, 1988; Schwartz, 2000; Schwartz, McFadyen-Ketchum, Dodge, Pettit, & Bates, 1998; Yıldırım, 2001). In the literature, some advantages and disadvantages for both peer nominations and teachers ratings have been discussed. Although the peer nominations have a reliability to estimate children who are participants of bully/victim problem, the weakness of them is that they often require a greater time. Also, close friends in the class may show bias in responding to the

nomination. Similarly, teacher ratings may also reflect biases in identifying bullies and victims in the classroom, because of teacher's experiences with the students.

Self-report is the most frequently used assessment method in survey studies (Boulton & Underwood, 1992; Dölek, 2002; Gültekin, 2003; Menesini et al., 1997; O'Moore & Hillery, 1989; Ortega & Lera, 2000; Pekel, 2004; Pellegrini, Bartini, & Brooks, 1999; Rigby & Slee, 1991; Whitney & Smith, 1993). The Olweus Bully/Victim Questionnaire (OBVQ) (Olweus, 1993) has been a pioneer and frequently used questionnaire in surveys (Boulton & Underwood, 1992; Dölek, 2002; Olafsen & Viemerö, 2000; Ortega & Lera, 2000; Pellegrini, Bartini, & Brooks, 1999; Whitney & Smith, 1993; Wolke, Woods, Stanford, & Schulz, 2001). The OBVQ includes 40 items to investigate the frequency and types of bullying, the location where the bullying takes place, who does the bullying, how often children report bullying to teachers or their families, and if teachers intervene what they do to stop bullying. The reliability (Solberg & Olweus, 2003) and validity of the OBVQ have been provided by comparing it to general aggression and antisocial behaviour scales (Olweus, 1994; Pellegrini, Bartini, & Brooks, 1999).

Another self-report type scale is the Peer Relations Questionnaire (PRQ, Rigby and Slee, 1993). The PRQ includes 20 items, six of which are related to the tendency to bully others, six of which are related to being victimized and four questions are related to prosocial or cooperative behaviours and four are filler items. This scale has been used by the researchers to identify prevalence of bullying and the effects of age and sex factors on bullying (Pellegrini & Long, 2002; Peterson & Rigby, 1999; Salmivalli & Nieminen, 2002). There are some other self-report scales used in the literature such as the Peer Victimization Scale (PVS) developed by Neary and Joseph (1994) by immersing victimization items into a questionnaire about children's profiles. The authors have also added some bully items and called this scale to

subtly assess bully/victim problems at schools. Mynard and Joseph (2000) expanded the PVS and developed another self-report scale to measure multidimensional faces of peer victimization, called the Multidimensional Victimization Scale (MVS). The MVS was adapted by Gültekin (2003) and has used in many studies to define bullying in Turkey (Akgün, 2005; Pekel, 2004; Şirvanlı-Özen, 2006). Although self-report questionnaires are the most frequently used assessment techniques in the literature, the researchers have discussed some problems. For example, Sutton and Smith (1999) questioned that students may underestimate the bullying behaviours they initiate or engaged. According to Solberg and Olweus (2003) the problem of self-report questionnaires is related with the ambiguous way of obtaining a sum or mean composite score.

The studies about bullying in schools has been increased in the very recent years in Turkey, following the studies abroad (Alikışıfoğlu et al., 2004; Alikışıfoğlu, Erginöz, Ercan, Uysal, & Albayrak-Kaymak, 2007; Dölek, 2002; Gültekin & Sayıl, 2005; Kapcı, 2004; Karaman-Kepenekçi & Çinkır, 2006; Kartal, 2008; Pekel, 2004; Şirvanlı-Özen, 2006, Yıldırım, 2001). Some authors have adapted and used some scales in the literature to investigate bullying in Turkey (Dölek, 2002; Gültekin 2003; Kartal, 2008). Some have generated questionnaires including questions from the previous literature (Kapcı, 2004; Karaman-Kepenekçi & Çinkır, 2006).

In the Turkish literature, most of the investigations on bullying have started approximately at the same time period. Being one of these investigations, the present study aimed to develop a self-report bully scale with bully, victim and buffer sub dimensions. Construct validity and internal consistency reliability of the developed bully scale were tested by a pilot and a main study. The prevalence rates of bully, victim, bully-victim and non-involved students were examined and compared to the literature and the prevalence rates were computed according to gender.

Pilot Study

Method

Participants

The 45-item Bully Scale self-report form was administered to 453 sixth grade students ($M_{age} = 12.6$) in their classroom.

Instruments

The 45 items of the Bully Scale were constructed by reviewing the literature and considering culturally appropriate descriptions of bullying in Turkey. As a

result, 15 items were intended to represent bullying others, 15 items were intended to represent being victimized and 15 items were intended to represent some likes or neutral behaviour descriptions called as buffer items. The participants were asked to evaluate the items on a 5 points Likert type scale (1 = strongly agree, 5 = strongly disagree).

Procedure

The students were administered 45-item self-report Bully Scale in their classroom during a lecture, they were informed that the study is related to peer relations and asked to read each item and choose the most appropriate respond for them.

Results

An initial principle components factor analysis (PCF) with varimax rotation was performed to the pilot data. Fourteen factors were extracted in the initial solution according to Kaiser Criterion with eigenvalues over 1. Three criteria were used to determine the number of factors to rotate; the hypothesis that the scale was three dimensional, the scree test together with eigenvalues and the interpretability of the factor solution. As a result, the rotated solution yielded three interpretable factors named as victim, bully and buffer. This solution accounted for the 27.79 of the variance. The victim factor accounted for the 15.5 % of the variance, the bully factor accounted the 6.89 % of the variance and the buffer factor accounted for the 5.3 % of the variance. The results showed that three items were not loaded on any factor (items 11, 25, and 37). Item 11 was an item of the victim factor. It was considered that the emphasis of specific place in school (corridors) resulted in confusion on the participants rather than bullying behaviour in the description of the item. Therefore, the word "corridors" was excluded from the explanation. This word was also excluded from the item 41, since it was the parallel statement of the item 11 in the bully factor. The other two items (item 25 and 37) were the items of buffer subscale. Descriptions of these items were also changed. The Items 15 and 27 were the items of the bully factor. As these factors were not loaded on any factors, their sentence structures were also modified. Item 15 was regarded as a bully item and was loaded on the victim factor. This item was also reconsidered and "I" word was added to mention perpetrator of bullying in the sentence. The item 27, regarded as a bully item, was loaded on both bully and victim factors. This item was also re-examined and included in the scale without modifying. Other than the mentioned items, some of the items that were loaded on expected factors were modified in terms of clarifying the descriptions. The Cronbach

alphas of bully, victim and buffer factors were .78, .84 and .66 respectively.

Main Study

Method

Participants

The reconstructed Bully Scale self-report form was applied to the 519 sixth grade students from different schools. The mean age of the participants was 12.8 years.

Instruments

According to the results of the pilot study, the 45 items of the Bully Scale was reconstructed and used in the main study.

Procedure

The same procedure in the pilot study was carried out in the main study.

Results

The PCF analysis with both varimax and oblimin rotation were performed on 45 items of the bully scale for a sample of 506 sixth graders (after exclusion of the 13 outliers). The oblimin rotation was used because the victim and the bully factors were opposite forms of the same general behaviour. The initial solution included 11 factors with eigenvalues over 1 according to Kaiser Criterion. Furthermore, the criteria given in the pilot study were taken into account and three-factor solution was forced to the data. The total variance accounted for is 30.9 %. The victim, bully and buffer factors accounted for the 15.85 %, 8.5 % and 7.04 % of the variance respectively. The results of the main study showed that only item 41 (an item of bully factor) was not loaded on the expected factor but loaded negatively on the buffer factor. Cronbach's alpha coefficients for bully, victim and buffer subscales were .83, .86 and .70 respectively. The bully and victim factors was found moderately correlated ($r = .41, p < .01$).

The Prevalence Rates of Bully, Victim, Bully/victim and Non-involved Students

The sum of the total number of values received from 15 bully and 15 victim items were summed and standardized for each child. The children who had bully score + 1 SD or above the mean and victim score +1 SD lower than the mean on victimization scores were categorized as bully. The reverse procedure was performed to identify the victim groups. The children who had scores +1 SD above the mean on both bully

and victim scores were categorized as bully/victim group. The participants who had scores out of the above criteria were called non-involved group. As a result, the percentages of the 496 students were found as follows: 11.9 % victim (5.2 % male, 6.7 % female), 10.2 % bully (7.1 % male, 3.2 % female), 5.9 % bully/victim (2.9 % male, 3 % female) and 72 % (37.7 % male, 34.3 % female).

Discussion

The aim of the present study was to develop a bully scale and to test construct validity and reliability of this scale. The study included a pilot and a main study to demonstrate preliminary analyses of the Bully Scale.

The PCF analysis of the pilot study verified that the bully scale has three subscales named as victim, bully and buffer. At this stage of the study, three items were not loaded on any factors. One of these items was item 11 which is the description of victimization behaviour. It was considered that the problem of the item was related to the specific location given in the sentence. Thus the items related to get money or properties of a victim were modified in both the victim and the bully subscales. However, the main study results showed the item 41, which was a bully item related to money or property taking, was loaded negatively on the buffer subscale. It was considered that because the depicted bullying in the item related to the legal and moral issues, the participants might not have wanted to disclose. On the other hand, the items' description might not have been clear for the participant. However, this finding showed a consistency with a study (Pekel, 2004) in Turkish literature. In conclusion, item 41 must be tested with different samples in the future studies.

The main study showed that construct validity and internal reliability of the Bully scale were satisfactory. Additionally, the prevalence rates, found in this study, were generally consistent with the literature (Pekel, 2004; Rigby & Slee, 1991; Olweus, 1993; Wolke, Woods, Stanford, & Schulz, 2001). As different from the literature, the prevalence rate of the bully/victim group was not differed for male and female in this study. The reason may be the age or the size of the sample.

There are some limitations of the study. First of all, this study included participants from only sixth graders. The scale must be tested with different age groups. The other limitation is related to the respond alternatives of the scale. There have been some arguments about the variability of response alternatives and difficulty in comparing the results of the studies (see Solberg & Olweus, 2003). Some of the scales in the literature have used frequencies, such as "about once a week", "very often" (Gültekin & Sayıl, 2005; Mynard & Joseph,

2000; Olweus, 1993; Rigby & Slee, 1993). The response alternatives may be changed to frequencies for this scale, depending on the aim of investigation and researcher in the future studies.

In conclusion, this scale will support the future research to investigate bullying rates and be useful to classify bully, victim, bully/ victim children before the application of interventive programs.